

УДК 342.7

І. П. Динник,
к. держ. упр., асистент кафедри публічного управління та адміністрування,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-2474-7371

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.9.131

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПРОТИДІЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19

I. Dynnyk,
PhD in Public Administration, Assistant of the Department of Public Administration,
Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

THE ROLE OF CIVIL SOCIETY IN COUNTERING THE COVID-19 PANDEMIC

Досліджено особливості впливу на свідомість суспільства коронавірусної пандемії, що зумовила зміну акцентів у системному державно-громадянському партнерстві. Історичний екскурс засвідчив, що пандемії можуть спричиняти більш згубні наслідки, ніж війни. Доведено, що мобільність населення перетворила епідемію в пандемію та глобалізувала боротьбу з нею, загострила ідеологію ліберальної демократії й стала індикатором сформованості громадянського суспільства. У статті розглядається роль громадянського суспільства в боротьбі з пандемією COVID-19 в Україні. Проаналізовано за допомогою даних моніторингу Інституту соціології Національної академії наук України думку українців стосовно громадської активності, визначено рівень цієї активності та в яких основних формах вона проявляється.

Відповідно до поставленої дослідницької мети здійснено системний аналіз та виявлено інституційні інститути, які необхідно залучати громадянському суспільству, щоб воно надалі залишалось важливим рушієм у боротьбі з пандемією коронавірусу.

Визначено та порівняно основні напрями діяльності громадських організацій в Україні, на думку населення та представників самих громадських організацій. Визначено основні проблеми, які стоять нині на шляху взаємин громадських організацій з владою в Україні.

Досліджено думку представників громадських організацій щодо ситуації з пандемією, чи вплинула вона на збільшення громадської активності. Узагальнено оцінку представників громадських організацій теперішнього рівня розвитку громадянського суспільства в Україні. З'ясовано головні пріоритети у діяльності українських громадських організацій в умовах пандемії COVID-19.

Пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 продемонструвала, що громадські організації та волонтери є значущими соціальними акторами і визначними компонентами громадянського суспільства загалом. Підтвердження цього — виникнення цілої низки організацій, благодійних фондів та волонтерів по всій країні, які почали допомагати населенню та медикам України.

Обґрунтовано думку про те, що в умовах кризи відбувся вибух громадської активності, що сприяло нарощенню "соціального капіталу" суспільства, зокрема завдяки реалізації великого потенціалу солідаризації. Пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 продемонструвала, наскільки безпрецедентні виклики стоять перед урядами держав та світовим співтовариством.

The peculiarities of the influence of the coronavirus pandemic on the consciousness of the society, which caused the change of accents in the systemic state-civil partnership, have been studied. Historical digression has shown that pandemics can have more devastating effects than wars. It has been proven that population mobility has turned the epidemic into a pandemic and globalized the fight against it, exacerbated the ideology of liberal democracy and became an indicator of the formation of civil society. The article considers the role of civil society in the fight against the COVID-19 pandemic in Ukraine.

The opinion of Ukrainians regarding public activity is analyzed with the help of monitoring data of the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine, the level of this activity is determined and in what main forms it manifests itself. In accordance with the set research goal, a systematic analysis was carried out and institutional institutions were identified that need to be involved in civil society so that it remains an important driver in the fight against the coronavirus pandemic. The main directions of activity of public organizations in Ukraine are defined and compared, according to the population and representatives of public organizations. The main problems that currently stand in the way of relations between public organizations and the authorities in Ukraine have been identified. The opinion of representatives of public organizations on the situation with the pandemic was investigated, whether it influenced the increase of public activity. The assessment of representatives of public organizations of the current level of development of civil society in Ukraine is generalized. The main priorities in the

activities of Ukrainian public organizations in the context of the COVID-19 pandemic have been clarified. The COVID-19 coronavirus pandemic has demonstrated that NGOs and volunteers are important social actors and prominent components of civil society as a whole. Proof of this is the emergence of a number of organizations, charitable foundations and volunteers across the country, who began to help the population and doctors of Ukraine.

The opinion is substantiated that in the conditions of the crisis there was a surge of public activity, which contributed to the increase of the "social capital" of the society, in particular due to the realization of the great potential of solidarity. The COVID-19 coronavirus pandemic has demonstrated the unprecedented challenges facing governments and the world community.

Ключові слова: волонтерство, громадянське суспільство, демократія, державна влада, ідеологія лібералізму, соціальна активність, пандемія, громадські організації, волонтери, COVID-19, солідарність, опитування, інклюзивний підхід.

Key words: volunteering, civil society, democracy, state power, ideology of liberalism, social activity, pandemic, public organizations, volunteers, COVID-19, solidarity, polls, inclusive approach.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сьогодні збереження людського життя виступає самим головним завданням нашої держави у зв'язку із пандемією, яка кожного дня позбавляє життя тисячі громадян. Зазначена загроза вимагає від органів публічної влади консолідованого та зваженого плану протидій, який поєднує у собі належне нормативно-правове забезпечення, чітку роботу закладів охорони здоров'я, соціальну підтримку, карантинні заходи, а також взаємодію органів влади з громадянським суспільством.

Пандемія коронавірусу COVID-19 визначила нові вектори розвитку світової спільноти та соціальних інститутів. Водночас вплив пандемічної кризи на еволюцію громадянського суспільства може суттєво відрізнятись у національному (тактичному) і глобальному (стратегічному) вимірах. Якщо на національному рівні ймовірно розширення простору для громадського активізму (медичне волонтерство, соціальна допомога тощо), то глобально йому загрожують деінтенсифікація міжнародної неурядової співпраці та спроби ревізії громадянських прав і свобод [1].

Сьогодні вже не можна назвати жодної сфери суспільного життя, яка б не зазнала впливу коронавірусної пандемії. Прямо чи опосередковано наслідки поширення світом вірусу COVID-19 відчують усі — держава, великий і малий бізнес, громадяни абсолютної більшості країн [1].

Надзвичайно актуальним є здійснення системного аналізу та виявлення інституційних інститутів, які потрібно залучити громадянському суспільству, щоб воно залишалось важливим рушієм у боротьбі з пандемією коронавірусу, а також рівноправним з державою партнером під час розбудови пост-пандемічного світу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ

Проблеми громадянського суспільства в Україні активно розробляються як теоретично (В.П. Степаненко [2, с. 138—140], О.С. Резнік [3, с. 68], Є.І. Головаха [4, с. 22—23], С.О. Макеєв [5, с. 125]), так і практично. Зокрема, Інститут соціології НАН України в своєму щорічному моніторингу "Українське суспільство", який проводиться з 1992 року, включає питання щодо член-

ства населення у громадських організаціях, мотивації такого членства, довіри до громадських організацій та волонтерів [6]. Ці дані дають можливість прослідкувати та проаналізувати ці питання в динаміці. Низку досліджень проведено Фондом "Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва", зокрема масштабне загальнонаціональне опитування у 2020 році, в якому досліджувалися питання громадської активності, поінформованості про громадські ініціативи та оцінки змін в обізнаності громадян щодо громадських організацій та їхньої діяльності [7].

Під час пандемії в Україні активно проводилися дослідження громадської думки щодо ситуації навколо COVID-19. Зокрема, їх здійснювали такі потужні соціологічні центри, як Info Sapiens [8], Socis [9], Rating group [10], Research & Branding Group [11], KMIC [12], Kantar [13], Factum Group [14] та Ipsos [15].

Дослідження стосувалися ставлення населення до пандемії COVID-19 та карантинних обмежень. Коло питань загалом було дуже широким, дослідники з'ясували оцінку дій влади та медиків під час пандемії, дізнавалися, чи бояться люди захворіти, яким чином склалася ситуація з роботою, чи постраждали люди у фінансовому плані, наскільки стурбоване населення темпами поширення пандемії, як люди дотримуються профілактичних заходів [16, с. 24—31].

Водночас питання роботи громадських організацій (далі — ГО) під час пандемії зацікавило насамперед представників самих цих організацій. Так, Коаліція Реанімаційний Пакет Реформ провела опитування представників громадських організацій "Оцінка спроможності ОГС в умовах COVID-19" [17]. У дослідженні оцінювали, як ГО організували свою роботу в нових умовах, як адаптували свої поточні проекти, чи відбулися зміни у фінансуванні. Організації "Громадянський Простір" та "Український Форум Благодійників" провели онлайн-опитування серед представників різних видів громадського активізму, аби заміряти виклики та потреби, які постали перед ними в зв'язку з пандемією COVID-19, але питання в дослідженні стосувалися лише організаційних моментів у роботі під час карантину [18].

Однак вище зазначені науковці та соціологічні центри вивчали лише окремі аспекти розвитку громадянського суспільства, регулюванню цивільних відносин в умовах пандемії, поза увагою залишився системний погляд на проблему з огляду на взаємодію громадян й держави в сучасних умовах світової пандемії COVID-19.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є необхідність здійснення системного аналізу та виявлення інституційних інститутів, які необхідно залучати громадянському суспільству, щоб воно надалі залишалось важливим рушієм у боротьбі з пандемією коронавірусу. Досягнення даної мети зумовлює вирішення таких дослідницьких завдань як: розкрито роль громадянського суспільства у вирішенні проблеми пандемії COVID-19, проаналізувати нові можливості для розвитку громадської активності у період пандемії COVID-19, висвітлити основні механізми, через які громадські організації можуть ефективно впливати на органи влади, розглянути основні проблеми, які стоять на шляху взаємовідносин неурядових організацій з владою.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Громадянське суспільство вже посідає чільне місце у вирішенні проблеми пандемії COVID-19 за допомогою різних громадських ініціатив. Неурядові громадські організації зосереджують свою діяльність на таких напрямках, як різноманітна допомога медичним та іншим службам, що безпосередньо борються з поширенням вірусу та займаються лікуванням людей; збір коштів та необхідних речей для людей похилого віку, інших вразливих груп та малозабезпечених сімей; надання безкоштовних юридичних консультацій з питань трудових прав у період карантину; залучення до проектів з боротьби проти COVID-19 з приватним, міжнародним та урядовим фінансуванням; організація онлайн-курсів з навчання людей діям у складних ситуаціях [1].

Наприклад, в Україні сьогодні переживає нове піднесення волонтерський рух. Очевидно, певні сподівання на волонтерів покладає і українська державна влада, адже вона об'єктивно не здатна приділити належну увагу всім зумовленим пандемією багатоманітним соціальним проблемам. У подібних кризових ситуаціях дійсно варто розраховувати на підтримку активної громадськості — як це вже було в найкритичніші місяці 2014 р. Проте остання не повинна підміняти собою владу й брати на свої плечі завдання, які насамперед має вирішувати держава (законодавчі зміни, централізована фінансова допомога тощо) [1].

В аналітичній доповіді Програми USAID "Долучайся!", яка мала назву "Громадянське суспільство знову піднімається до боротьби з COVID-19" розглянуті реакції волонтерів та ГО на COVID-19 та порівняння їх з діями під час Революції Гідності, проаналізовані відповідні політичні заяви та визначені три основні уроки коронавірусу. Цими уроками стали: 1) активізація волонтерства, відтворення локальних ініціативних груп; 2) комунікація та взаємодія в Інтернеті для відповідальної звітності та комунікації; 3) спостереження та моніторинг розробки політики, пов'язаної з COVID, та постійний контроль. У доповіді підкреслюється "критична роль громадянського суспільства у підтримці демократичного курсу країни" і наводиться приклад того, як багато ГО, включаючи партнерів програми "Долучайся!", діяли задля усунення проблем, які уряд не мав можливості подолати [19].

З перших тижнів початку епідемії Україна охопила волонтерські групи, які виникли по всій території країни. Вони є важливим доповненням для місцевих та на-

ціональних органів влади. Роль бізнесу теж мала вплив на боротьбу з пандемією, компанії швидко розширили сферу своїх корпоративних програм соціальної відповідальності, почали спеціальні ініціативи, навіть профспілки та асоціації виділяли частину своїх ресурсів для швидкої допомоги населенню.

Відповідно, до опитування яке було проведене Фондом "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва в рамках Програми сприяння громадській активності "Долучайся!" з 15 квітня по 1 травня 2020 року серед представників громадських організацій на тему: "Громадянське суспільство в умовах пандемії COVID-19" було з'ясовано [7]:

— Опитані представники громадських організацій загалом оцінили теперішній рівень розвитку громадянського суспільства в Україні як середній.

— Експерти зазначили, що спалах епідемії мав деякий вплив на громадянську активність людей, не погодився із цим лише близько 20% (середній бал — 2,8 бала за 5-бальною шкалою від 1 — повністю погоджуюсь, до 5 — повністю не погоджуюсь).

— Теза, що спалах епідемії показала людям їхні можливості та силу, набрала рівну кількість відповідей серед тих, хто погодився з нею, та тих, хто як погодився, так і ні.

— Половина опитаних (50%) погодилася з тим, що пандемія примножила у суспільстві те, що визначається як "соціальний капітал" — людські зв'язки, солідарність, взаємодовіру та допомогла виробити навички та технології самоорганізації.

— Думки експертів щодо того, як ГО проявили себе під час пандемії розійшлися. Третина згодна з твердженням, що під час пандемії успішно проявили себе і стали більш відомими у суспільстві низка громадських організацій та лідерів, третина вважає, що цього не сталося, решта дотримується проміжної точки зору. Проте лише чверть експертів згодні з тим, що під час пандемії коронавірусу зародилися нові громадські рухи, організації та висунулися нові лідери і не вважають, що істотно змінилася впливовість у суспільстві партійно-політичних структур та незалежних громадянських структур.

— Більшість погодилися й із тим, що боротьба з епідемією показала — громадяни готові давати гроші на те, що вони вважають важливим (37%) і лише 19% експертів не погодилися з цим.

— Головними пріоритетами у діяльності громадських організацій в умовах пандемії експерти вважають контроль діяльності влади та захист соціально вразливих соціальних груп. Увага ГО має бути також сфокусована на тому, щоб надавати людям юридичну та іншу допомогу в обстоюванні своїх прав, проводити незалежні аналітичні дослідження та пропонувати способи вирішення соціальних проблем.

— У більшості громадських організацій змінилася діяльність із розгортанням пандемії COVID-19 в Україні. Основним напрямом їхньої діяльності стало проведення інформаційного роз'яснення стосовно пандемії.

— Половина опитаних бачить нові можливості для розвитку громадської активності у період пандемії COVID-19. Основними можливостями було виокремлено: налагодження співпраці з використанням новітніх технологій та дистанційних форматів, допомога вразливим групам населення та консультування, а також боротьба із фейками.

— Серед основних механізмів, через які громадські організації можуть найбільш ефективно впливати на владу, більшість опитаних назвали: активну взаємодію з засобами масової інформації та звернення до світової спільноти та міжнародних організацій. А також розробку і просування матеріалів з аналізу політики та відповідних рекомендацій та утворення сильних об'єднань (асоціацій, рухів) громадських організацій.

— Основними проблемами, які стоять сьогодні на шляху взаємовідносин НУО з владою є: небажання влади йти на співпрацю, упереджене ставлення до НУО, пасивність і байдужість населення та непрозорість влади й відсутність інформації про її рішення.

— Першочергово громадські організації повинні зосереджувати свою активність на захисті громадянських прав та свобод, а також на контролі за владою та протидії корупції.

— Основною мотивацією, чому люди беруть участь у діяльності громадських організацій та об'єднують або створюють громадські ініціативи, опитані назвали захист своїх прав та реалізацію інтересів. На другому місці — громадський контроль за діяльністю органів влади, на третьому — турбота про загальне благо та допомога іншим людям.

Отже, результати дослідження показали, що пандемічний виклик, коронакриза та гостра необхідність реагувати на них привели до позитивних зрушень на рівні суспільної свідомості. В суспільстві примножився "соціальний капітал", — запит на людські зв'язки, контакти, солідарність, взаємодовіру в умовах карантинних обмежень значно зріс. Це вилилося в пошук нових можливостей соціальної взаємодії, тому активізувався процес пошуку ресурсів для застосування нових технологій самоорганізації, соціальних комунікацій та вироблення нових навичок [20].

Показово, що половина експертів бачить нові можливості для розвитку громадської активності в налагодженні співпраці організацій громадянського суспільства з іншими партнерами з використанням новітніх технологій та дистанційних форматів. 70% експертів стверджують, що саме партнерство у спільній діяльності має бути основою у відносинах громадянського суспільства та держави під час коронакризи. Ефективній взаємодії та партнерству, на думку експертів, заважають: небажання влади йти на співпрацю, упереджене ставлення до інститутів громадянського суспільства — 73%; непрозорість влади і відсутність інформації про її рішення — 55%; байдужість, пасивність людей до суспільного життя — 64% [20].

Фактично, всі зміни в царині діяльності українського громадянського суспільства є ситуативним реагуванням на пандемію. Позитивні маркери — зростання значущості "соціального капіталу" і запит на нові технології самоорганізації. Поле діяльності для громадянського суспільства в умовах пандемії відчутно розширилося, хоча можливості практичної діяльності в ньому істотно звузилися. Відповіддю на необхідність збереження соціальних контактів, соціальної взаємодії стало значне побільшення їх дистанційних форм, що базуються на використанні сучасних цифрових інформаційно-комунікаційних технологій [20].

За міжнародними оцінками, Індекс сталості організацій громадянського суспільства в Україні все-таки зростає, хоч і дуже повільно. Україна залишається країною з найвищою сталістю організацій громадянського

суспільства у своєму субрегіоні, куди входять Білорусь, Молдова, Грузія, Азербайджан та Вірменія. У 2019 році в Україні зафіксовано поліпшення таких складових: 1) правове середовище діяльності організацій громадянського суспільства; 2) їхні організаційна спроможність і фінансова життєздатність. Однак "косметичний" інституційний позитив легко нівелюється негативною динамікою реальної участі та ставлення пересічних громадян до інститутів громадянського суспільства, впливом обмежень, пов'язаних із пандемією, неготовністю організацій громадянського суспільства та громадян використовувати цифрові технології [20].

Щодо позиції держави у процесах сприяння розвитку громадянського суспільства — привертає увагу факт розробки і широкого обговорення проекту Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021—2026 роки. Цей комплексний системний нормативно-правовий документ фактично не враховує ключових трендів сучасності — ні цифрових трансформацій, ні викликів пандемії COVID-19.

Можна сказати, що на рівні окремих держав пандемічна криза виконала функцію індикатора спроможності — чи навіть власне наявності — громадянського суспільства. Так, якщо в одних країнах (передусім, у Західній Європі) неурядовий громадський сектор виявився набагато підготовленішим за офіційну владу до викликів пандемії, то в інших (а це більшість азійських та пострадянських країн) про якесь системне державно-громадське партнерство у подоланні кризи тут не йдеться [1].

Переосмислення та ревізії піддається сама ідеологія лібералізму як основа сучасного врядування та громадянськості. Очевидний і до пандемічної кризи занепад світового ліберального порядку став наслідком кризи стратегування та відповідальності. Поширення глобальних проблем (економіка, екологія, міграція, а тепер і пандемія) випереджає можливості вироблення універсальних стратегій їх подолання. Відтак формується запит на швидке вирішення принаймні частини цих новітніх викликів на локальному (національно-державному, максимум — регіональному) рівні [1].

Невипадково загроза наступу на права людини стала предметом спеціальної заяви ООН від 14 квітня 2020 року. У документі, з-поміж іншого, зазначається, що влада має забезпечувати інклюзивний підхід до участі в суспільно важливих процесах, а громадянське суспільство повинно мати можливість брати участь у виробленні політики впровадження спеціальних заходів чи обмежень. Також має бути забезпечене право на свободу висловлювання. Зокрема, варто уникати ухвалення законів та підзаконних актів, які передбачають переслідування за "поширення неправдивої інформації про кризу". Представництво ООН звертає увагу на те, що рік перед поширенням COVID-19 був насичений численними протестами в усьому світі. Люди виступали за демократичніше державне правління, кращий захист прав людини, забезпечення рівності, відхід від політики "затягування пасків", більш ефективнішу боротьбу зі зміною клімату та подолання корупції. Національні уряди повинні відповісти на ці заклики та не використовувати боротьбу з поширенням та наслідками пандемії коронавірусу задля ігнорування цих справедливих вимог [1].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Постпандемічний світ в ідеалі має бути результатом консолідованого рішення, до вироблення якого залучатимуться впливові міжнародні організації, національні уряди та представники інститутів та організацій громадянського суспільства. Втім, чи зможе воно бути рівноправним та ефективним партнером офіційних інституцій у побудові нового світу залежатиме не лише від перспектив збереження демократичного політичного процесу, а й від дій самого громадянського суспільства — як безпосередньо у боротьбі з пандемією коронавірусу та її наслідками, так і на етапі посткризового діалогу влади з суспільством.

Важливими напрямками діяльності представників громадянського суспільства відносно протидії COVID-19 слід вважати наступне: 1) розповсюдження через мережу Інтернет вимог щодо поведження під час карантину та правил гігієни, уникнення депресивних станів під час самоізоляції; 2) популяризація дій органів державної влади та місцевого самоврядування щодо протидії коронавірусу та роз'яснення змісту нормативно-правових актів та мети їх прийняття; 3) сприяння дотриманню правил карантину під час знаходження у громадських місцях, повідомлення органів поліції про їх порушення, затримання правопорушників свідомими громадянами; 4) підтримка осіб, які навчаються у закладах освіти різного ступеня шляхом організації та популяризації різних форм дистанційного навчання тощо. Яскравим прикладом реалізації цих ідей можна назвати роботу таких онлайн-сервісів як Prometheus, EdEra, журналу "На урок", ВUМonline, створення благодійної організації "Фонд захисту України від коронавірусу КОВІД-19", діяльність Волонтерського центру допомоги під час епідемії коронавірусу тощо.

Пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 продемонструвала, що громадські організації та волонтери є значущими соціальними акторами і визначними компонентами громадянського суспільства загалом. Підтвердження цього — виникнення цілої низки організацій, благодійних фондів та волонтерів по всій країні, які почали допомагати населенню та медикам України.

Таким чином, роль громадянського суспільства у попередженні розповсюдження коронавірусу є надзвичайно важливою, оскільки сприяє формуванню свідомості громадян, які розуміють власну роль у виживанні в умовах пандемії.

Література:

1. Корнієвський О. Громадянське суспільство в умовах пандемії коронавірусу COVID-19: виклики та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / О. Корнієвський. — Режим доступу: <https://niss.gov.ua/news/statti/gromadyanske-suspilstvo-v-umovakh-pandemii-koronavirusu-covid-19-vikliki-ta-perspektivi>
2. Степаненко В.П. Громадянське суспільство: дискурси і практики / В.П. Степаненко. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2015. — 420 с.
3. Резнік О. Політична самоідентифікація особистості за умов становлення громадянського суспільства / О. Резнік. — Київ: ІС НАНУ, 2003. — 184 с.

4. Головаха Є. Публічна соціологія як чинник розвитку громадянського суспільства / Є. Головаха, В. Степаненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2017. — № 1. — С. 22—23.
5. Общество без доверия / под ред. Е. Головахи, Н. Костенко, С. Макеева. — Киев: Институт социологии НАН Украины, 2014. — 338 с.
6. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін / гол. ред. д.екоп.н. В.М. Ворона, д.соціол.н. М.О. Шульга. — Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. — Вип. 6 (20).
7. Опитування Фонду "Демократичні ініціативи" імені Лька Кучеріва в рамках Програми сприяння громадській активності "Долучайся!" з 15 квітня по 1 травня 2020 року серед представників громадських організацій на тему: "Громадянське суспільство в умовах пандемії COVID-19" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-v-period-pandemii-yak-vona-vplivula-na-gromadsku-aktivnist>
8. Дослідження громадської думки щодо ситуації у країні під час пандемії COVID-19. Березень 2020 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://sapiens.com.ua/publications/socpolresearch/114/IS_Coronavirus_31.03.pdf
9. Загроза коронавірусу: результати загальнонаціонального опитування громадської думки (прес-реліз) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://socis.kiev.ua/2020-03-25/>
10. Психоемоційний стан українців на карантині. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_quarantine_042020_w4_press.pdf
11. Всеукраїнське ролінгове дослідження "Рубікон". [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://rb.com.ua/blog/rubikon/>
12. Як українці дотримуються умов карантину. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=925&page=1>
13. Огляд матеріального стану українців. Інфографіка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tns-ua.com/news/oglyad-materialnogostanu-ukrayintsv-infografika>
14. Factum Group. Тижневий дайджест [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [https://youkraina.com.ua/files/Factum_Group_YOU%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%96%CC%88%D0%BD%D0%B0_%D0%A2%D0%B8%D0%B6%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%94%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%81%D1%82_23_29_%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D1%8F_2020.pdf](https://youkraina.com.ua/files/Factum_Group_YOU%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%96%CC%88%D0%BD%D0%B0_%D0%A2%D0%B8%D0%B6%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%94%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%81%D1%82_23_29_%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D1%8F_2020.pdf)
15. Стадії емоційного сприйняття українцями COVID-19 та громадська думка щодо соціально-політичної ситуації в Україні / Дослідження настроїв українців щодо COVID-19 та соціально-політичної ситуації в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-04/ipsos_ukraine_societal_response_study_apr_2020.pdf

16. Ільчук Ю.О. Громадянське суспільство в умовах пандемії covid-19: практики солідаризації / Ю.О. Ільчук // Габітус: Соціальні структури та соціальні відносини. — 2020. — Вип. 13. — Т. 1. — С. 24—31.

17. В Україні до протидії COVID-19 долучені майже половина ГО — дослідження [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://rpr.org.ua/news/v-ukraini-do-protydii-covid-19-dolucheni-mayzhepolovyna-ho-doslidzhennia/>

18. Громадянське суспільство і криза: підсумки опитування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?focus=hromadyanske-suspilstvo-i-kryza-pidsumky-opytuvannya>

19. Civil Society Rises Again to Fight COVID-19 [Electronic resource]. — Mode of access: https://www.dropbox.com/s/oavlan196d7ovof/Pact%20USAID_ENGAGE%20UA_civsoc_despite_COVID%2018may%202020.pdf?dl=0

20. Панькова О. Громадянське суспільство, пандемія та цифрові трансформації Глухий кут чи поле можливостей? [Електронний ресурс] / О. Панькова, О. Касперович // Дзеркало тижня. 27 лютого 2021 р. — Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/internal/hromadjanske-suspilstvo-pandemija-ta-tsifrovi-transformatsiji.html>

References:

1. Korniiyevs'kyj, O. (2021), "Civil society in the context of the COVID-19 coronavirus pandemic: challenges and prospects", available at: <https://niss.gov.ua/news/statti/gromadyanske-suspilstvo-v-umovakh-pandemii-koronavirusu-covid-19-vikliki-ta-perspektivi> (Accessed 05 May 2021).

2. Stepanenko, V.P. (2015), Hromadians'ke suspil'stvo: dyskursy i praktyky [Civil society: discourses and practices], In-t sotsiologii NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

3. Reznik, O. (2003), Politychna samoidentyfikatsiia osobystosti za umov stanovlennia hromadians'koho suspil'stva [Political self-identification of the individual in the conditions of formation of civil society], IC NANU, Kyiv, Ukraine.

4. Holovakha, Ye, and Stepanenko, V. (2017), "Public sociology as a factor in the development of civil society", Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh, vol. 1, pp. 22—23.

5. Golovaha, E. Kostenko, N. and Makeeva, S. (2014), Obshhestvo bez doverija [A society without trust], Institut sociologii NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

6. Vorona, V.M. and Shul'ha, M.O. (2019), Ukrains'ke suspil'stvo: monitorynh sotsial'nykh zmin [Ukrainian society: monitoring of social change], Institut sociologii NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

7. Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation (2020), "Poll within the framework of the "Join!" Public Activity Promotion Program "Civil society in the context of the COVID-19 pandemic", available at: <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-v-period-pandemii-yak-vona-vplinula-na-gromadsku-aktivnist> (Accessed 05 May 2021).

8. Info Sapiens (2020), "Public opinion poll on the situation in the country during the COVID-19 pandemic", available at: https://sapiens.com.ua/publications/socpolresearch/114/IS_Coronavirus_31.03.pdf (Accessed 05 May 2021).

9. SOCIS (2020), "The threat of coronavirus: the results of a nationwide public opinion poll (press release)", available at: <http://socis.kiev.ua/2020-03-25/> (Accessed 05 May 2021).

10. Rating Group Ukraine (2020), "Psycho-emotional state of Ukrainians in quarantine", available at: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_quarantine_042020_w4_press.pdf (Accessed 05 May 2021).

11. All-Ukrainian rolling research "Rubicon" (2021), available at: <http://rb.com.ua/blog/rubikon/> (Accessed 05 May 2021).

12. KIIS (2021), "How Ukrainians comply with the conditions of quarantine", available at: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=925&page=1> (Accessed 05 May 2021).

13. tns-ua.com (2021), "Review of the material condition of Ukrainians. Infographics", available at: <https://tns-ua.com/news/oglyad-materialnogostanukrayintsiv-infografika> (Accessed 05 May 2021).

14. Factum Group (2020), "Weekly digest", available at: https://youkraina.com.ua/files/Factum_Group_YOU%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%96CC%88%D0%BD%D0%B0_%D0%A2%D0%B8%D0%B6%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%94%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%81%D1%82_23_29_%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D1%8F_2020.pdf (Accessed 05 May 2021).

15. Ipsos (2020), "Stages of emotional perception of Ukrainians COVID-19 and public opinion on the socio-political situation in Ukraine. A study of Ukrainians' attitudes towards COVID-19 and the socio-political situation in Ukraine", available at: https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/202004/ipsos_ukraine_societal_response_study_apr_2020.pdf (Accessed 05 May 2021).

16. Il'chuk, Yu.O. (2020), "Civil society in the context of the covid-19 pandemic: practices of solidarity", Habitus: Sotsial'ni struktury ta sotsial'ni vidnosyny, vol. 13, no. 1. pp. 24—31.

17. Reanimation Package of Reforms Coalition (2020), "In Ukraine, almost half of NGOs are involved in counteracting COVID-19", available at: <https://rpr.org.ua/news/v-ukraini-do-protydii-covid-19-dolucheni-mayzhepolovyna-hodoslidzhennia/> (Accessed 05 May 2021).

18. prostir.ua (2021), "Civil society and the crisis: survey results", available at: <https://www.prostir.ua/?focus=hromadyanske-suspilstvo-i-kryza-pidsumky-opytuvannya> (Accessed 05 May 2021).

19. USAID (2020), "Civil Society Rises Again to Fight COVID-19", available at: https://www.dropbox.com/s/oavlan196d7ovof/Pact%20USAID_ENGAGE%20UA_civsoc_despite_COVID%2018may%202020.pdf?dl=0 (Accessed 05 May 2021).

20. Pan'kova, O. and Kasperovych, O. (2021), "Civil society, pandemic and digital transformations Deadlock or field of opportunity?", Dzerkalo tyzhnia, available at: <https://zn.ua/ukr/internal/hromadjanske-suspilstvo-pandemija-ta-tsifrovittransformatsiji.html> (Accessed 05 May 2021).

Стаття надійшла до редакції 06.05.2021 р.